

TEMA 3: “QUE PODEMOS COÑECER”

1.- O PROBLEMA DO COÑECIMENTO

1.1.- Parménides (Finais do VI -principios do V a. C/ 540-470)

Para Parménides so o coñecemento da razón é válido e rexeita os sentidos.

Oriúndo de Elea (Magna Grecia), foi probablemente discípulo de Xenófanes. Parece que primeiro foi pitagórico e logo **enfrontouse** a eles e a **Heráclito**. Escribiu un **poema sobre a natureza** en verso (hexámetros). Consta dunha introducción, unha primeira parte onde enumera dous camiños: o da verdade e o do erro, e unha segunda parte onde enumera un terceiro camiño: o da opinión.

A **introducción** presenta a Parménides sobre un carro arrastrado por cabalos alados, guiados polas Fillas do Sol (luz=verdade), as cales abandonan as moradas da noite, apartándose os veos (tebras=erro) da cabeza. Ao chegar a unha bifurcación na que se separan os camiños da noite e o día, cuxas portas garda a Xustiza Vingadora, esta abre as portas que conducen á morada da deusa que garda a verdade na casa da luz, a cal acolle ao poeta e diríxelle o seu discurso. A **deusa enumera tres camiños**: o **da verdade** (aletheia): que o ser existe i é imposible que non exista, o **do erro**: que o ser non existe i é necesario que non exista e o **da opinión** (doxa): que o ser existe e non existe á vez.

Na **primeira parte do poema** trátanse os dous primeiros camiños. o **camiño da verdade** é a ontoloxía parmenídea e afirma que **o ser é (existe) e non pode non ser (non existir)**; o **camiño do erro** afirma que o non-ser existe e alude ós pitagóricos que defendían o espacio baleiro, contra os que se sitúa Parménides. A **segunda parte** trata o **camiño da opinión** que afirma que o ser existe e non existe á vez, aludindo a Heráclito, quen admitía a unidade do ser como logos universal pero en constante movemento (ser=logos: permanente; non-ser:cambio). A segunda parte do poema é unha parodia da física dos seus contemporáneos.

Filosofía: Parménides **desbota a testemuña dos sentidos e só considera verdadeiro o dictado da razón (logos)**. Segundo el, o ser existe, pero non como o perciben os sentidos (múltiple, móbil, plural), senón como o concibe a intelixencia, o logos, a razón. Por iso afirma **"ser e pensar son o mesmo"**, querendo dicir que como o non-ser non se pode pensar (logos=razón), entón non existe. Que o non-ser non se pode pensar demostra a partires da afirmación: "o ser é i o non-ser (cambio) non é". O seu razoamento demostrativo utiliza o “método de redución ó absurdo” que aínda hoxe se utiliza na lóxica. Este método consiste en partir dun suposto ou hipótese e razoar ata chegar a unha contradicción ou un “absurdo”; se conseguimos chegar a unha contradicción isto significa que o suposto ou hipótese de partida é falso e que, polo tanto, o seu contrario é verdadeiro. Parménides, para demostrar que “o ser é i o non-ser non é” comeza supoñendo o contrario para ver se chega a unha contradicción lóxica. O contrario é: “supoñamos que algo comece a ser (cambiase = pasase de non-ser a ser)”; e razoa do seguinte xeito: se algo comeza a ser (cambia), unha de dúas: a) ou procede do ser, b) ou procede do non-ser. Se ocorrese a), é dicir, se o ser ven do ser, entón xa é, e por tanto non comeza a ser (contradicción, absurdo). Se ocorrese b), é dicir, se o ser ven do non-ser, entón o ser non é nada porque da nada (non-ser) non pode saír nada (contradicción, absurdo). Por tanto, partindo do suposto de que o ser comeza (cambia), e razoando as únicas dúas posibilidades a) e b), chegamos polos 3dous camiños a un absurdo ou contradicción. Logo, segundo o método de redución ó absurdo hai que afirmar que ese suposto é falso e que o seu contrario ten que ser verdadeiro **Conclusión: o ser é i o non ser non é.**

Consecuencias deste razoamento lóxico: o cambio e a pluralidade son ilusorios, meras aparencias dos sentidos, mentres que a verdade é o que a razón (logos) testemuña. A filosofía de Parménides é contraria á de Heráclito.

Desta afirmación deduce Parménides as seguintes **características do ser**:

- a) O ser é **un**: pois se houbera dous seres ¿que habería entre eles?: o non-ser. Pero dicir que hai o non-ser é dicir que o non-ser é. Isto é absurdo, contradictorio (contra a razón).
- b) O ser é **eterno**: no ten nacido nin pode perecer, pois nacer é pasar do non-ser ó ser e morrer é pasar do ser ó non-ser. Pero como do non-ser nada pode nacer, logo se existe o ser é que non tivo principio. E o ser tampouco pode pasar ó non-ser, pois dixemos que o non-ser non é (non existe,), isto sería absurdo. Conclusión: o ser no tivo principio nin pode ter fin.
- c) O ser é **inmutable**: toda mutación=cambio (cualitativo ou cuantitativo) é o paso de ser algo a non-ser ese algo, é dicir, o paso do ser ó non-ser. Pero como o non-ser non existe, entón non hai cambio=mutación.
- d) O ser é **inmóbil**: Para que se dera o movemento local tería que existir o espacio baleiro. Pero o espacio baleiro ou é ser ou é non-ser. Si é non-ser, o ser moveríase na nada. Si é ser o ser moveríase dentro de si mesmo, o cal é imposible, absurdo. Logo non pode darse o movemento (contra os pitagóricos i Heráclito).
- e) O ser é **indivisible**: pois se fose divisible estaría dividido polo non-ser ou espacio baleiro, pero dixemos que non existe o non-ser nin o baleiro (contra os pitagóricos).
- f) O ser é **homoxéneo**: é igualmente ser en tódalas súas partes: non é nin raro, nin denso (contra Anaxímenes), pois se ocorre o contrario o ser estaría mesturado co non ser: absurdo.
- g) O ser é **esférico**: é una esfera ben redondeada, chea, compacta, homoxénea en tódalas súas partes.

Conclusión xeral: Parménides parte dun **principio lóxico** (do logos=razón): o **principio de identidade**: unha cousa é idéntica a si mesma ($A=A$, ou ser=ser), por tanto, o ser é ser i non pode non ser, pois violaría o principio de identidade que rexe a nosa razón. Deste principio "lóxico" (do logos ou razón) **extrae unha afirmación ontolóxica** (acerca do existente, do real): só o ser (garantido pola razón, logos) é real e por tanto a testemuña dos sentidos é aparencia, ilusión. Como **consecuencia nega que o movemento e a pluralidade** de seres exista: isto é aparencia dos sentidos. Este razoamento de Parménides, **oposto radicalmente a Heráclito, influirá no mundo das ideas de Platón**.

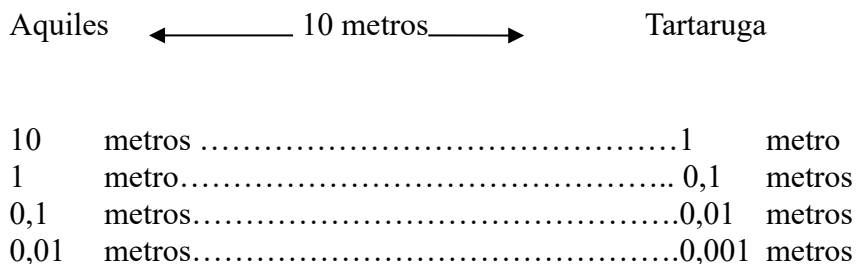
1.2.- Zenón de Elea (S. V a. C./ 489-430) "O fermoso" "o dialéctico"

Nacido en Elea, discípulo e defensor da doutrina de Parménides. Escribiu "Discusións", "Contra os físicos", "Sobre a natureza", "Explicación crítica de Empédocles". Foi famoso pola súa fermosura. Interveu en política dando leis á súa patria. O historiador antigo Dióxenes Laercio conta que conspirou contra o tirano Nearco en defensa da liberdade, foi encarcerado e torturado para que confesara o nome dos seus compañeiros de complot; mais cando sentiu que a dor o vencía mordeu a lingua e escupéullela á cara do torturador, morrendo valentemente na tortura. **Aristóteles cualifícao como o inventor da dialéctica** entendida como un razoamento falso ou falaz. **Hegel (XIX) cre que a dialéctica de Zenón é imperfecta e compáraa coas antinomías de Kant**.

Paradoxos contra o movemento: son as máis célebres

Argumento de Aquiles e a Tartaruga (quizais o máis famoso). O corredor máis veloz, Aquiles, nunca poderá acadar ó corredor máis lento, a tartaruga se lle deixa un paso de vantaxe. Para ilustrar este argumento supoñamos nosoutros que Aquiles corre tras da tartaruga a unha velocidade 10 veces superior á desta e concédelle unha vantaxe de, por exemplo, 10 metros. Cando Aquiles teña percorrido 10 metros a tartaruga terá percorrido dez veces menos, é dicir, 1 metro, cando Aquiles teña percorrido ese metro, a tartaruga terá percorrido 0,1 metros, cando Aquiles teña percorrido ese

0,1 metros, a tartaruga percorreu 0,01 m, cando Aquiles teña percorrido ese 0,01 m., a tartaruga terá percorrido 0,001 e así ata o infinito: logo Aquiles endexamais acadará á tartaruga, o cal é absurdo; por tanto Parménides ten razón: o movemento non existe.

O paradoxo baséase en que supoñendo a infinita divisibilidade de espacio e tempo (Pitagóricos), para acadar á tartaruga Aquiles ten que percorrer un número infinito de puntos espaciais para o cal precisaríase un número infinito de instantes temporais, o cal é imposible. A confusión está en que anque un espacio ou tempo finitos se poida dividir infinitamente, non por iso son infinitos: o finito pode ser dividido infinitamente: unha división infinita de puntos ou instantes non necesariamente forman un espacio ou tempo infinitos. Solución de Aristóteles: un continuo (espacio ou tempo) pódese dividir infinitamente pero só en potencia, non en acto.

En resumo: A fama de Zenón foi referida por Timón cando alude á "gran forza difícil de abater do bífido". Os paradoxos suscitadas por Zenón deixaron perplexos en máis dunha ocasión os seus oíntes. Quizais a anécdota máis pintoresca sexa a protagonizada por Antístenes: non sabendo como rebater os argumentos contra o movemento, resolveu erguerse e poñerse a andar para demostralo. Probablemente sexa esta a orixe do nosa frase feita "o movemento demostrase andando".

2.- Período antropolóxico: Orixe e límites do coñecemento

2.1.- Introdución

No século V a. C. prodúcese o **triunfo da democracia de Pericles (462-42) en Atenas**. Aos cidadáns atenienses ábresllela posibilidade de participar na vida política da cidade, para o cal será de **vital importancia a retórica. Abandónase os problemas cosmolóxicos do período anterior** por falla de acordo entre os filósofos e **céntranse agora nos asuntos políticos e éticos**, máis achegados ó home do momento, por iso este períodos recibe o nome de período antropolóxico. Mentres que en Esparta domina un réxime militar suxeito á orde, disciplina, eficacia e forza física, en Atenas acádase a democracia, o que implica a igualdade dos cidadáns perante a lei (isonomía). A democracia vaise acadando nun proceso relativamente lento: primeiro no século VII a c. as leis promulgadas por Dracón poñen límites á aristocracia; logo, no século VI a C. a constitución de Solón continúa limitando os intereses da aristocracia anque tamén do pobo; no século VI a C. prodúcense as famosas reformas de Clístenes; a continuación, no **século V a. C. entramos na “Atenas clásica do grande Pericles”**: neste século **os atenienses gañan as guerras contra os persas** (chamados “medos”), as guerras médicas (Batallas de Maratón 490, Salamina 483 contra Jerjes e Platea 482). Esta victoria dos atenienses contra os persas resulta coma unha ratificación divina da democracia que impera en Atenas. Atenas entra nun **período de enorme esplendor**: constrúese o Partenón e fórmase a “Liga de Delos” entre varias polis gregas na que Atenas vai adquirindo máis protagonismo ata converterse en imperialismo.

Cara finais do século V producírase a famosa **guerra entre Atenas e Esparta**, a chamada “**Guerra do Peloponeso**” 431-404 (na que quizais participou o mozo Platón) da que **Esparta sae**

vencedora na batalla de Egospótamos e **instaura en Atenas o famoso “gobierno dos 30 tiranos”** no 403, entre os que había dous parentes de Platón: Critias e Cármides; anque axiña se **restaurou unha democracia corrupta que será a que condene a morte a Sócrates** no 399, sendo esta a **causa de que Platón no se dedique a política senón á filosofía.**

2.2.- Os Sofistas

O termo sofista deriva do grego „sophos“=sabio. Foi usado primeiro en termos eloxiosos no s. V a C., pero cos sofistas pasou a ser sinónimo de charlatán, embaucador, prestidixitador da palabra; de aí provén tamén o termo „sofisma“: argumento falso.

Os sofistas non se ocupan da natureza ou do cosmos senón do home e os seus problemas máis achegados: os problemas ético-políticos.

Trala victoria sobre os Persas nas guerras médicas, durante a maior parte do século V a. C. Atenas convértese nun centro esplendoroso e rico, ó que acoden os filósofos de todo o mundo grego. Coa chegada da Democracia e a **participación de tódolos cidadáns nos asuntos da polis**, a **oratoria** ou arte da palabra faise imprescindible para triunfar na política e defenderse en asuntos legais. Así as familias nobres atenienses demandaban unha **boa educación** para os seus fillos, aparecendo así os primeiros educadores pagados da historia: os sofistas. Estes foron os inventores da **retórica** ou arte de persuadir, independentemente das razóns aducidas: tratan de convencer, non de demostrar (**separan a ética da política**). A educación sofística constaba de: oratoria y erística (arte da argumentación).

Características xerais dos sofistas:

Subxectivismo: O coñecemento non é obxectivo senón subxectivo, cada suxeito ten unha opinión tan válida coma outra (Protágoras).

2.2.1.- Protágoras de Abdera (Tracia, cerca do Mar Negro; s. V a C.)

Defende o **subxectivismo e relativismo** ó afirmar que „O home é a medida de tódalas cousas“, querendo dicir con isto que para cada suxeito existe unha verdade distinta, isto significa que non hai unha única verdade universal, senón tantas opinións coma suxeitos; só é posible emitir opinións todas respectables.

Relativismo ético: Protágoras no só se refire ó relativismo do coñecemento (relativismo gnoseolóxico), senón tamén ó relativismo dos valores morais: non existe un ben e unha xustiza fixos e universais; o que a uns lles parece bo a outros paréceslle malo. Contra este relativismo ético enfrontáranse violentamente Sócrates e Platón.

2.2.2.- Gorxias de Leontinos (Sicilia, S. V. a C.)

Para Gorxias toda opinión é falsa. Renegou da filosofía e dedicouse á retórica (foi un orador moi brillante) pois para el:

„Non existe nada, se existise o ser non poderíamos coñecelo, e aínda cando puideramos coñecelo, non poderíamos comunica o noso coñecemento“. A este **escepticismo esaxerado** que defende Gorxias tamén se lle chama **nihilismo** (afirmación de que “nada existe; nihil= nada en latín).

2.3.- Sócrates (470- 339, século V a C.) „Só sei que non sei nada“

Sócrates foi o antagonista máis pertinaz dos sofistas ó rexeitar o relativismo ético dos sofistas.

Fronte a eles, Sócrates cría que por enriba das opinións particulares **existe unha verdade única e absoluta**, que pode ser descuberta no interior de cada un.

Aristóteles di de Sócrates que a el se lle deben dous grandes adiantos científicos (en teoría do coñecemento):

A) A invención das definicións universais: A Sócrates chamoulle a atención o carácter constante, permanente das definicións. Por exemplo, o home defínese como „animal racional“ e aunque cada home posúe distintas dotes, sen embargo a definición destes animais dotados de razón é aplicable a tódolos homes. O concepto universal ou definición de „home“ posúe carácter constante, permanente: pois aínda que desaparecesen tódolos homes a definición de „home“ como „animal racional“ permanecería idéntica. O mesmo ocorre coas definicións matemáticas: da liña, o círculo etc. Pero Sócrates concentrouse nas **definicións de conceptos morais**: e dicir, trata de responder a preguntas como ¿que é a xustiza?, ¿Qué é o ben? etc.

B) O método de razoamento inductivo: O método de Sócrates baseábase no diálogo. Por exemplo: parábase pola rúa e entaboaba unha conversación con alguén sobre un concepto, coma o de valentía. O propio Sócrates declarábase ignorante e procuraba mediante preguntas dirixidas ó seu interlocutor que este respondese cunha definición. Logo ía poñendo obxeccións a esta primeira definición porque non recollía tódolos casos posibles de valentía. A continuación o interlocutor perfeccionaba esta definición e así sucesivamente ata acadar a definición universal: aquela que é válida para tódolos casos posibles de valentía. Por tanto, ía dunha definición menos adecuada a outra máis adecuada, ou o que é o mesmo, avanzaba dende casos particulares cara a unha definición universal. Nisto consiste o método **inductivo**. Por iso se pode dicir que Sócrates é o primeiro que **define a ciencia** como saber acerca do **universal** (aplicable a tódolos individuos ou cousas) e **necesario** (o que non pode ser doutra maneira, o que ten que ser necesariamente así). Por o tanto, a filosofía consiste para Sócrates nunha busca colectiva, nun **diálogo**.

Este método inductivo constaba de dúas partes:

Primeiro paso: En primeiro lugar a **IRONÍA**: Comeza Sócrates facendo preguntas que lle fagan descubrir ó interlocutor a súa ignorancia. A persoa que cría estar en posesión do saber, cae na conta de que non sabe nada acurralado polas preguntas de Sócrates. Esta persoa vese así liberada do falso saber ou prexuízos que lle impiden acadar a verdade (de aí a famosa frase de Sócrates: “eu só sei que non sei nada”. A ironía prepara para a maiéutica.

O segundo paso do método inductivo é a **MAIÉUTICA** (ou arte da comadroua: alude ó oficio da súa nai): Consiste en facer preguntas tales que o outro chegue a „dar a luz“ ideas verdadeiras dos conceptos morais con vistas a poder realizar accións xustas.

Polo tanto, contra os sofistas defende que o coñecemento é obxectivo, válido para universalmente: as definicións son universais.

C) Hai un terceiro adianto que non nomea Aristóteles: O intelectualismo moral. Consiste en afirmar que só pode obrar **ben** o que posúe **saber** do que é o ben. Así pois, Sócrates identifica a virtude (obrar ben) co saber (propio do intelecto que é o que define os conceptos morais). O sabio, o que coñece (mediante o intelecto) a virtude, e o único capaz de actuar de forma virtuosa. Quen actúa con maldade é porque non coñece que é o ben para o home: a felicidade ou eudaimonía. Por tanto, da teoría de Sócrates dedúcese que quen actúa mal debería ingresar nunha escola (para adquirir o saber do que é o ben) e non a un cárcere.

O XUÍZO DE SÓCRATES

Anitos y Melitos acusaron a Sócrates de corromper ós mozos, que realmente era a acusación de fomentar o espírito de crítica nos mozos contra a democracia ateniense, a cal era a realmente corrompida.

No xuízo, Sócrates defendeuse a si mesmo e puido conmutar a pena de morte polo desterro; e incluso os seus amigos tiveron tempo de organizar unha evasión. Sócrates negouse a fuxir afirmando que ía en contra dos seus principios. Pasou as súas últimas horas discutindo cos seus

amigos acerca da inmortalidade (relato de Platón no diálogo “Fedón”). Moribundo, despois de beber a cicuta, dixo ó seu amigo: „Critón, debemos un galo a Esculapio; págallelo“ Sócrates pasou á historia como home consecuente cos seus principios ata a morte, a pesares de ser acusado inxustamente.

Sócrates influirá moito no seu discípulo Platón: a súa defensa da verdade obxectiva mediante definicións de conceptos universais morais e a súa oposición ó relativismo ético dos sofistas serán recollidas por Platón, cuxa filosofía xira arredor, ademais, da idea de acadar unha organización política ideal e xusta na que non fose posible a condena inxusta de Sócrates.

2.4.- Platón:

Ten unha teoría do coñecemento racionalista: a orixe do coñecemento está nas ideas innatas: nacemos con elas porque a alma preexistiu no mundo das ideas e só se trata de recordalas (anamnese, reminiscencia).

Distingue entre:

- a) coñecemento sensible (doxa=opinión): procedente dos sentidos. Mero engano e ilusión.
- b) coñecemento racional (episteme=ciencia): verdadeiro coñecemento que deriva de recordar (anamnese) as ideas que a alma viu xa no mundo das ideas antes de caer a un corpo. (influencia pitagórica).

2.5.- Aristóteles:

A súa teoría do coñecemento é empirista. Non nacemos con ideas innatas e todo o coñecemento ten a súa orixe na información dos sentidos: experiencia.

Tamén distingue entre:

- a) coñecemento sensible, que é particular e non científico.
- b) coñecemento racional: este é universal e científico.

As cousas que existen son substancias e as súas propiedades son accidentes. Ex. Substancia: pizarra, accidente cor verde.

Tanto Platón coma Aristóteles conceden a primacía ao coñecemento racional, pero diferéncianse en que o primeiro afirma que este procede das ideas innatas da razón, mentres que Aristóteles afirma que a orixe do coñecemento está na experiencia (sentidos).

3.- O coñecemento na filosofía moderna (séculos XVII-XVIII)

Os filósofos modernos deixan de ser “realistas inxénuos” coma os antigos e medievais, e pensan que o mundo que percibimos é unha idea da nosa mente. O suxeito percibe “ideas” das cousas, non as cousas mesmas. Por iso se di que a filosofía moderna está afectada polo “xiro subxectivista”: hai que comezar a filosofar polas ideas que o suxeito ten do mundo. Tamén por iso toda esta filosofía é un “idealismo”.

3.1. O racionalismo moderno:

A) Descartes: o filósofo francés utiliza a **dúbida para chegar a unha verdade indubidable**. Primeiro dubida do coñecemento transmitido polos sentidos, pois estes engánanos. Incluso o mundo podería ser un soño, pois non podemos distinguir con total seguridade entre estar espertos e soñar (espertar non me asegura que o mundo exista, poida que esperte dentro doutro soño). Pero anque o mundo sexa un soño e ningunha idea sexa verdadeira, si que hai algo do que non podo dubidar: que anque todos os meus pensamentos sexan falsos, para pensar teño que existir, desto non hai dúbida: **“Penso, logo existo” (cógito ergo sum)**. Esta é a **primeira verdade indubidable (sustancia pensante ou res cogitans)**. A partir desta primeira verdadeazona sobre as ideas que pensa o cogito: adventicias (parecen vir do mundo, se é que existe, facticias (constuidas pola miña mente

sobre adventicias e innatas (nacín con elas). Estas últimas son as ideas de infinito e perfección. E a partir destas ideas innatas deduce que debe haber **un ser infinito e perfecto que puxo esas ideas na miña mente: Deus. Esta é a segunda verdade: Deus existe ou substancia infinita.**

E como Deus é un ser bo e veraz, non pode enganarnos na existencia do mundo, é dicir, o mundo existe “gracias a Deus”, **esta é a terceira verdade: o mundo existe ou res extensa.**

Así que Descartes comeza dubidando para chegar a estas tres verdades:

- a) substancia pensante
- b) substancia infinita
- c) substancia extensa.

Outros racionalistas modernos importantes foron o holandés Espinoza e o alemán Leibniz.

3.2.- O Empirismo moderno:

Os empiristas modernos non aceptan as ideas innatas de Descartes e afirman que o noso coñecemento procede e ten os seus límites na información dos sentidos, isto é, da experiencia.

3.2.1.- John Locke: Para este filósofo inglés, ao nacer **a mente é unha “tábula rasa”** (unha folla en branco que non trae ideas innatas), así que **todo coñecemento procede da experiencia** subministrada polos sentidos. Locke tamén critica a idea de sustancia. Se facemos caso á información dos sentidos, **o único que percibimos son accidentes**, cualidades das cousas, pero se eliminamos todos os accidentes, **non percibimos ningunha substancia.** Así que a substancia é un “non sei que”. **Como non acepta a idea de substancia nin tampouco as ideas innatas de Descartes, entón toda a filosofía cartesiana se derruba**, pois apoiase na idea de substancia pensante, infinita e extensa.

3.2.2.- Outro empirista importante foi o escocés David Hume. Este **tampouco acepta as ideas innatas de Descartes, critica tamén a idea de substancia e incluso fai unha crítica a ciencia física.** Esta ciencia apoiase no **principio de causa-efecto:** así é como establece as súas leis. **Nas leis físicas considérase que toda causa está conectada “necesariamente” co seu efecto.** Por exemplo, aplicar calor a un metal (causa) produce “necesariamente” o efecto (dilatación). **Pero Hume afirma que a experiencia (observación) non nos asegura “necesariamente” que se produza o efecto. O único que vemos na experiencia e que hai unha “sucesión temporal”** entre causa e efecto, pero **non unha “conexión necesaria”.** De onde sacan os físicos logo esta idea de “conexión necesaria”? Do costume de ver que isto ocorreu no pasado, pero isto non nos asegura que vaia a ocorrer no futuro. **Por tanto a física non é unha ciencia, senón só un coñecemento “probable”.** Nada impide que o sol non saia mañá, por moito que ata o de agora no pasado o sol saíse todos os días. Esta crítica á ciencia produce un **“escepticismo moderado”.**

3.3.- Inmanuel Kant:

Este filósofo alemán realiza unha **síntese entre racionalistas e empiristas.** Ambos teñen parte de razón pero ningún deles toda a razón. **Os empiristas teñen razón en dicir que todo coñecemento “comeza” coa experiencia e ten nela os seus límites** (a isto chámalle **elementos a posteriori** do coñecemento), e **os racionalistas teñen razón en que unha parte do coñecemento non “procede” da experiencia** (a isto, chámalle **elementos a priori** do coñecemento). No coñecemento humano hai uns elementos que proceden da experiencia e outros que proceden da razón. **Un deses coñecementos que proceden da razón é a categoría de causa-efecto.** A razón humana está de tal xeito constituída que **necesariamente busca as causas e os efectos.** Así que Hume non ten razón criticando a ciencia física de Newton, **as “leis concretas da natureza” (causas-efectos) poden cambiar, pero a “lei xeral da razón” non.** Se un día os metais non se dilatan ao aplicarmolles calor, entón a razón humana preguntará: cal é a causa deste novo efecto? Por tanto, a lei xeral de causa-efecto é válida e **por tanto a ciencia de Newton é correcta, e Hume equivócase.**

4.- O coñecemento na filosofía contemporánea (século XIX en diante)

Xa dixemos que toda a filosofía moderna é un “idealismo”, percibimos “ideas” das cousas, non as cousas mesmas.

Nos **racionalistas** tiñamos “**ideas innatas**”, nos **empiristas** tiñamos “**ideas formadas a partir da experiencia**”, en **Kant** tiñamos un **coñecemento formado por experiencia (a posteriori) e categorías da razón (a priori)**, isto é, un “**idealismo transcendental**”: cando coñecemos o suxeito aplica as categorías á experiencia. Así que nunca coñecemos as cousas como son “en si”, senón só como son “para nós” (fenómenos).

4.1.- Hegel: a súa filosofía denomínase “**idealismo absoluto**”. Por qué “absoluto”? Porque se nunca coñecemos as cousas como son “en si” como dixo Kant, **entón só coñecemos “ideas”**. **Todo o que coñecemos redúcese a “ideas”**. **Pero estas ideas van máis aló da experiencia.**

4.2.- Neopostivismo lóxico

Despois do idealismo absoluto de Hegel a filosofía retornou a **admitir só o coñecemento que sexa científico, ou como eles lle chaman “positivo”** (inaugurado polo francés Augusto Comte). Así xorde a **corrente neopostivista do “círculo de Viena”**, nomeadamente **Rudolf Carnap**. Estes defenden que o único coñecemento válido é o observable, o positivo, aquel coñecemento que se poida “**verificar**”.

4.3.- Racionalismo crítico

Karl Popper afirma que **un coñecemento para que sexa científico non se pode “verificar”, senón só “falsar”**: atopar un caso particular que contradiga a hipótese científica. Se non atopamos un caso deste tipo non se pode afirmar que as hipóteses científicas sexan verdadeiras.